ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ - ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟ ΣΤΟ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Εἰρήνης Αρτέμη
Θεόλογος-Φιλόλογος, Mphil & PhD Θεολογίας

Στὰ τέλη τοῦ 17ου αἰώνα στὴν Εὐρώπη ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του τὸ κίνημα τοῦ Διαφωτισμοῦ. Μὲ τὸν ὅρο «Διαφωτισμὸ» ἢ «Αἰῶνα τῶν Φώτων» ὀνομάστηκε ἡ οἰκονομική, κοινωνική, ἐπιστημονική, πολιτικὴ καὶ γενικότερη ἰδεολογικὴ κίνηση, ποὺ ἔθετε σκοπὸ τὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας καὶ ποὺ ἐκτείνεται χρονικὰ ἀπὸ τὸ 1688 – Ἔνδοξη Ἐπανάσταση στὴν Ἀγγλία- ἕως τὸ 1789 –ἔναρξη τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης. Βασικὰ γνωρίσματα αὐτῆς τῆς πολύμορφης κίνησης ἦταν: α) Ἐμπιστοσύνη στὴ λογικὴ ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου, β) Κριτικὸς ἔλεγχος, ἄρνηση τῶν παραδόσεων καὶ κάθε αὐθεντίας, γ) Ἄσκηση ἀμείλικτης κριτικῆς σὲ κάθε θεωρία γιὰ τὴ φύση, τὴ γνώση, τὴν κοινωνία, τὴ θρησκεία, τὴν πολιτικὴ ὀργάνωση, γιὰ ὅλους τους θεσμούς, δ) Πίστη στὴ δυνατότητα βελτίωσης τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπεριόριστης προόδου τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ε) Προσδοκία ἀνάπλασης τῆς κοινωνίας μὲ τὴ δύναμη τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς. Ταυτόχρονα, ἐξέφρασε μία γενικευμένη ἀμφισβήτηση τῶν ἐξουσιῶν τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος, μὲ ἀντίστοιχη προβολὴ τῆς ἀξίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτη[1].

Ὁ Εὐρωπαϊκὸς Διαφωτισμὸς εἶχε ἀπήχηση καὶ στὸν Ἑλληνισμό, παροικιακὸ καὶ τουρκοκρατούμενο. Ἡ πνευματικὴ κίνηση τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ διαμορφώθηκε στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο ἀπὸ τὰ μισά του 18ου αἰώνα ἕως τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰώνα. Οἱ ἰδέες τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ διαχύθηκαν στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, ὅταν διαμορφώθηκαν οἱ κατάλληλες συνθῆκες στὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰώνα, μὲ τὴν ἀνάθεση τῆς ἐξουσίας τῶν παραδουνάβιων ἡγεμονιῶν σὲ Ἕλληνες ἡγεμόνες καὶ ἀργότερα μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Κιουτσοὺκ Καϊναρτζῆ, τὸ 1774. Παράλληλα οἱ ἔμποροι καὶ οἱ Φαναριῶτες προσπάθησαν νὰ λάβουν ἐνεργὸ μέρος στὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα, ποὺ ἕως τότε διαχειριζόταν ἡ Ἐκκλησία. Γνώρισαν τὶς ἰδέες τοῦ Διαφωτισμοὺ καὶ ἐπικέντρωσαν τὶς πρῶτες προσπάθειές τους στὴ μετάφραση σημαντικῶν ἔργων Ἄγγλων καὶ Γάλλων Διαφωτιστῶν, ὅπως τοῦ Λόκ, τῶν Γάλλων Ἐγκυκλοπαιδιστῶν, τοῦ Βολταίρου κ.α. Ὁ Νεοελληνικὸς Διαφωτισμός, ὅπως καὶ ὁ δυτικοευρωπαϊκός, προέβαλε μία ἐναντίωση στὸ πολιτικό, κοινωνικὸ καὶ θρησκευτικὸ κατεστημένο τῆς ἐποχῆς του. Ζητοῦσε παιδεία γιὰ ὅλους,

[1] Φ. Ἠλιοῦ, «Νεοελληνικὸς Διαφωτισμός: Ἡ νεωτερικὴ πρόταση», Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ 1770-2000, τ. 2, Ἀθήνα: Ἑλληνικὰ Γράμματα 2003, σ. 9.

ἰσότητα, ἐλευθερία καὶ ἀπαλλαγῆ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν πρόληψη καὶ τὴ δεισιδαιμονία. Ταυτόχρονα εἶχε δύο εἰδοποιοὺς διαφορὲς σὲ σχέση μὲ τὸν Εὐρωπαϊκό, α) τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ὑπόδουλου Ἔθνους καὶ β) τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τῶν ὑποδούλων. Ἡ τελευταία θὰ γινόταν ἀποκλειστικὰ μὲ τὴν καλλιέργεια καὶ διάδοση τῆς παιδείας.

Στὴν παιδεία ἐναπόθεσαν οἱ Ἕλληνες –ἰδιαίτερα ὁ Κοραὴς- ἕνα μεγάλο μέρος τῶν ἐλπίδων τους γιὰ ἀπελευθέρωση[2]. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ παραγωγὴ τῆς ἰδεολογίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ φαίνεται πὼς ὑπῆρξε ἔργο μεμονωμένων προσωπικοτήτων, σὲ ἀντίθεση μὲ ὅ,τι συνέβαινε στὴν ὑπόλοιπη Εὐρώπη

Στὴν πρώτη περίοδο τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ (1670-1774), ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς Φαναριῶτες, σημαντικὸ ρόλο στὴν ἀφύπνιση τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων καὶ στὸ ἄνοιγμα τοῦ δρόμου στὸ Διαφωτισμὸ ἔπαιξε καὶ ἡ Ἐκκλησία. Δεσπόζουσες μορφὲς της ἦταν ὁ δεσπότης Δέρκων Σαμουὴλ Χαντζερής, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης καὶ ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.

Στὴ δεύτερη περίοδο (1775-1800), ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση καὶ τὰ διάφορα ἰδεολογικὰ ρεύματα πολιτικοῦ καὶ ἐπαναστατικοῦ ριζοσπαστισμοῦ βρίσκουν γόνιμο ἔδαφος στοὺς ἐκφραστὲς τῆς πολιτικῆς σκέψης τῶν Ἑλλήνων Διαφωτιστῶν. Τέτοια κείμενα γεννιοῦνται ἀπὸ τὴν πένα τοῦ Ἰώσηπου Μοισιόδακα (1725-1800)[3], τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ (1757-1798), ἀργότερα τοῦ Ἀδαμάντιου Κοραῆ (1748-1833)[4], τοῦ Ἀνώνυμου Ἕλληνος ποὺ ἔγραψε τὴν Ἑλληνικὴ Νομαρχία (1806) κ.α.. Σημαντικὸ ρόλο, ὅμως, στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν διαδραμάτσαν μόνο τὰ κείμενα, ποὺ ἀποτυπωνόταν τὸ πνεῦμα τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἵδρυση ἑλληνικῶν τυπογραφείων καὶ ἐκδοτικῶν οἴκων στὴ Βενετία, στὴ Βιέννη, στὴ Λειψία.

Τέλος στὴν τρίτη περίοδο (1800-1821), ἡ στροφὴ πρὸς τὰ παιδευτικὰ ἐνδιαφέροντα ἔγινε πιὸ ἔντονη. Διευρύνθηκε ὁ κύκλος τῶν ἀνθρώπων ποὺ συμμετεῖχαν σὲ αὐτήν. Τώρα μόνο ἡ νέα ἐμπορικὴ τάξη εἶναι ἐκείνη ποὺ ἔχει τὸ λόγο στὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα.

---

[2] Γ. Μαργαρίτη, Ἑλληνικὴ Ἱστορία: Νεότερη καὶ Σύγχρονη Ἑλληνικὴ Ἱστορία, ΕΑΠ, Πάτρα 1999, σ. 57.

[3] Π. Κιτρομηλίδη, *Ἰώσηπος Μοισιόδαξ, Ἀθήνα* 1985.

[4] Χαρακτηριστικὴ φράση τοῦ Κοράη ἦταν «Δράξασθε παιδείας. Μὲ τὴ φράση αὐτὴ εἶχε συνδέσει ἀναπόσπαστα στὴ συνείδησή του τὴν ἀπόκτηση παιδείας μὲ τὴν ἀπόκτηση ἐλευθερίας. Βασικές του ἰδέες ἦταν ἡ ἀνάγκη «μετακένωσης» τῆς δυτικῆς παιδείας στὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῆς διδασκαλίας. Βλ. σχετικὰ Ἀ. Παπαδεροῦ, Μετακένωσις. Ἑλλάδα, Ὀρθοδοξία, Διαφωτισμὸς κατὰ τὸν Κοραὴ καὶ τὸν Οἰκονόμο, μτφρ. Ἐμμανουὴλ Γεωργουδάκης, ἐκδ. Ἀκρίτας, 2010. Δ. Χαραλαμπίδη, Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραὴς καὶ ἡ Πολιτική, διδακτορικὴ διατριβή, Παντεῖο Πανεπιστήμιο Κοινωνικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν, Τμῆμα Κοινωνιολογίας, Ἀθήνα 1999.

Σὲ ὅλη αὐτὴν τὴν προσπάθεια «μετακένωσης» τῆς εὐρωπαϊκῆς γνώσης καὶ τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς εὐρωπαϊκῆς διανόησης στὴν ἑλληνικὴ παιδεία θὰ ὑπάρξουν σθεναρὲς ἀντιδράσεις ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν συντηρητικῶν. Οἱ τελευταῖοι θεωροῦν τὴν Εὐρώπη ὡς ρίζα ὅλων τῶν κακῶν[5]. Ἴσως, ὅμως, σὲ ἕνα σημεῖο οἱ ἀντιδράσεις αὐτὲς νὰ ὑπῆρξαν δικαιολογημένες, ἀφοῦ ἡ «μετακένωση» πολλῶν ἰδεῶν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ γενικότερου τρόπου ζωῆς, ποῦ ἐκεῖνος ἐπέβαλε, υἱοθετήθηκαν ἄκριτα καὶ μὲ ὑπερβολικὸ μιμητισμὸ εἰς βάρος τῶν δικῶν μᾶς παραδόσεων καὶ τῆς ἑλληνικῆς ταυτότητάς μας.

Ἂν καὶ ἀρχικὰ προειπώθηκε, ὅτι βασικὸς φορέας τῶν παραπάνω ἰδεολογικῶν καὶ πολιτικῶν διεργασιῶν ἦταν οἱ ἔμποροι καὶ οἱ Φαναριῶτες, στὴ συνέχεια ἀπὸ τὸ 1775-1800, πρωταγωνιστοῦν μόνο οἱ ἔμποροι. Οἱ τελευταῖοι ἐκμεταλλεύτηκαν τὶς συγκυρίες ποὺ προέκυψαν μετὰ τὴ συνθήκη τοῦ Κιουτσοὺκ Καϊναρτζῆ (1774), κατὰ τὴ διάρκεια τῶν Ναπολεόντειων πολέμων ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν Ἠπειρωτικὸ ἀποκλεισμό, ἔτσι κατάφεραν ὄχι μόνο νὰ πλουτίσουν ἀλλὰ νὰ ἔρθουν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς διάφορες εὐρωπαϊκὲς ἰδέες, νὰ γνωρίσουν ξένα ἤθη καὶ ἄλλους πολιτισμούς. Συνέπεια ὅλων αὐτῶν ἦταν ἡ συγκρότηση μίας ἑλληνικῆς ἀστικῆς τάξης. Τὰ μέλη τῆς ἦταν οἰκονομικὰ εὔρωστα καὶ εἶχαν κατανοήσει ἀπόλυτα ὅτι τὴν καλύτερη ζωὴ καὶ τὴν ἐλευθερία τὴ φέρνει ἡ παιδεία. Κατὰ συνέπεια, ἵδρυσαν σχολεῖα, τύπωσαν βιβλία, ὥστε νὰ ἀνθίσει ξανὰ ἡ παιδεία στὶς σκλαβωμένες περιοχὲς ποῦ ζοῦσαν Ἕλληνες.

Ταυτόχρονα, ἡ ἐμφάνιση τῶν ἀπελευθερωτικῶν κινημάτων καὶ τὸ ἐπιτακτικὸ αἴτημα τῆς φιλελευθεροποίησης στὴν Εὐρώπη εἶχε ἀντίκτυπο στοὺς Ἕλληνες τῆς Διασπορᾶς. Ἔτσι στὰ πλαίσια τοῦ διακαοῦς πόθου γιὰ ἀποτίναξη τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ μὲ σαφῆ τὴν ἐπίδραση τῶν μυστικῶν ἑταιρειῶν τῆς Εὐρώπης, συναντήθηκαν τὸ 1814 στὴν Ὀδησσὸ τρεῖς Ἕλληνες -ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς, ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος, καὶ ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ- καὶ ἀποφάσισαν τὴ σύσταση μίας αὐστηρὰ μυστικῆς ὀργάνωσης, ἡ ὁποία θὰ προετοίμαζε τὸν ξεσηκωμὸ ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, ὅπως ὑποστηρίζεται, ἱδρύθηκε πάνω στὰ πρότυπα τῶν μυστικῶν τεκτονικῶν ἢ ἰακωβινικῶν λεσχῶν ποὺ ἀνθησαν στὴν Εὐρώπη στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα, κυρίως τῶν Καρμπονάρων καὶ τῶν Ἐλευθεροτεκτόνων[6], χωρίς, ὅμως, τελικὰ νὰ εἶναι μασονική, ἀφοῦ τά μέλη

---

[5] Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀποτελοῦν τὰ λόγια του Ἱερόθεου Δενδρινοῦ: «ἀθεϊζουσιν ὅσοι σπουδάζουσιν ἐν τῇ Φραγγία, καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν συναθεϊζουσι καὶ ἑτέρους». Βλ. Φ. Ἡλιοῦ, ὄπ.π.,σ. 11.

[6] Βλ. σχετικά Τ. Βουρνᾶ, Φιλικὴ Ἑταιρεία: τὸ παράνομο ὀργανωτικό της καὶ ὁ διωγμός της ἀπὸ τοὺς ξένους, Ἀφοὶ Τολίδη, Ἀθήνα 1982. Γ. Κορδάτου, Ρήγας Φεραῖος καὶ Βαλκανικὴ Ὁμοσπονδία, Ἀθήνα 1974. Ἔμ. Πρωτοψάλτη, «Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρείαν καὶ τὸ ἔργον της», Νέα Ἑστία 898 (1964), 1688-1695.

της ὀρκίζονταν πάνω στό ἱερό Εὐαγγέλιο καί ἀποδέχονταν μόνο τον Τριαδικό Θεό ὡς ἀληθινό.

Σκοπὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἦταν ἡ γενικὴ ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν «ἀνέγερσιν καὶ ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Πατρίδος μας», ὅπως μᾶς πληροφοροῦσε ὁ ἴδιος ὁ Ξάνθος. Καὶ σημείωνε στὰ «Ἀπομνημονεύματά» του: ..δία νὰ ἐνεργήσωσι μόνοι τῶν ὅ,τι ματαίως ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἤλπιζον ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τῶν χριστιανῶν βασιλέων».

Παράλληλα, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση ἀποτέλεσε γεγονὸς ἔμπνευσης γιὰ τοὺς διάφορους διανοούμενους καὶ καλλιτέχνες τῆς Δύσης, ἐνῶ γέννησε τὸ κίνημα τοῦ Φιλελληνισμοῦ. Τὸ φαινόμενο τοῦ Φιλελληνισμοῦ, γεννήθηκε τὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 19ου αἰώνα, γαλουχήθηκε μέσα στὸ κλίμα τοῦ κλασσικισμοῦ καὶ τοῦ ρομαντισμοῦ καὶ ἔφθασε στὴν πλήρη του ἔκφραση μὲ τὸ μεγάλο ξεσηκωμὸ τῶν Ἑλλήνων. Στὴν ἀρχαιολατρία, στὶς κλασσικὲς σπουδὲς καὶ στὸ αὐξανόμενο ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, προστέθηκε ἕνας ἐνθουσιασμὸς ποὺ προκάλεσε ὁ σκληρὸς ἀγώνας τοῦ ἴδιου ἐκείνου λαοῦ πού, ἀπὸ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια, ἔβαζε ὡς πρωταρχικὴ ἀξία τὴν ἐλευθερία. Κανένα ἄλλο κίνημα τῆς ἐποχῆς δὲν ξεσήκωσε μὲ τόση θέρμη καὶ ἐνθουσιασμὸ τὴν κοινὴ γνώμη καὶ τὴ λογιοσύνη.

Ὁ ἀγώνας τῶν Ἑλλήνων προέβαλε ὡς πολιτισμικὸ αἰτούμενο, ὡς πάλη κατὰ τῆς βαρβαρότητας. Ἡ τελευταία ἔβρισκε τὴν ἐνσάρκωσή της στὸ πρόσωπο τῶν Τούρκων[7]. Ὁ ἔμπρακτος φιλελληνισμὸς ἐκδηλώθηκε μὲ ποικίλους τρόπους: α) ἐθελοντὲς σπεύδουν νὰ πολεμήσουν στὰ πεδία τῆς μάχης, β) γίνονταν ἔρανοι γιὰ τὴ συγκέντρωση χρημάτων μὲ σκοπὸ τὴν ἐνίσχυση τῶν ἀγωνιζομένων μὲ πολεμοφόδια, τρόφιμα, χρήματα, γ) ρομαντικοὶ ἰδεολόγοι, ἀρχαιολάτρες, φοιτητὲς στρατιωτικοί, ἐπιστήμονες, κ.α. προσπαθοῦσαν μὲ ὅποιο μέσο μποροῦσαν νὰ ἐνισχύσουν τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση[8]. Κορυφαῖοι Φιλέλληνες ὑπῆρξαν ὁ Λόρδος Βύρων, ὁ Σατωβριάνδος καὶ ὁ Βίκτωρ Οὐγκῶ.

Ἡ Ἐπανάσταση, ὅμως, τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία θὰ κρινόταν σὲ δύο ἐπίπεδα, τὸ διπλωματικὸ καὶ τὸ στρατιωτικό. Τὰ στρατιωτικὰ γεγονότα τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγώνα εἶναι εὐρέως γνωστὰ καὶ καταλαμβάνουν πολλὲς σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορία μας. Δὲν εἶναι, ὅμως, τὸ ἴδιο γνωστὰ καὶ τὰ διπλωματικὰ γεγονότα. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση ὑπῆρξε ἀπὸ τὰ σημαντικότερα γεγονότα τοῦ 19ου αἰώνα. Διαδραμάτισε

---

[7] Λ. Δρούλια, «Ὁ Φιλελληνισμός: Φιλελεύθερο καὶ ριζοσπαστικὸ πολιτικὸ κίνημα», Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ 1770-2000, τ.3, Ἀθήνα, Ἑλληνικὰ Γράμματα 2003, σσ.267, 268.

[8] Β. Παναγιωτόπουλου, «Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία: Ὀργανωτικὲς προϋποθέσεις τῆς ἐθνικῆς Ἐπανάστασης», Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ 1770-2000, τ.3, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα 2003, σσ.9-32.

σημαντικὸ ρόλο στὶς ἐξελίξεις τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ὑπῆρξε δὲ ἕνας ἀπὸ τοὺς καταλυτικοὺς παράγοντες γιὰ τὴ διάλυση τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας.

Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία ἱδρύθηκε μὲ Συνθήκη τῆς Βιέννης (26 Ἰουνίου 1815) καὶ τὴ μετέπειτα τῶν Παρισίων (20 Νοεμβρίου 1815) ὡς ἀντίδραση τοῦ φόβου ποὺ ἔνιωσαν οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὸ Ναπολέοντα καὶ τὴ χρονικὰ προγενέστερη Γαλλικὴ Ἐπανάσταση. Σκοπὸ τῆς ἦταν ἡ καθιέρωση τοῦ ὑπέρτατου νόμου τῶν ἐθνῶν, «τῆς ἀρχῆς τῆς νομιμότητας», δηλαδὴ α) τῆς διατήρηση τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης καί, β) τῆς ἐν πάση θυσία προφύλαξη τῆς Εὐρώπης ἀπὸ κάθε εἴδους ἐπαναστάσεις. Κύριος ἐκπρόσωπος καὶ θεματοφύλακας τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἦταν ὁ Αὐστριακὸς ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν, πρίγκιπας Μέττερνιχ.

Ἡ εἴδηση γιὰ τὸν ξεσηκωμὸ τῶν Ἑλλήνων προκάλεσε μεγάλη ἀναταραχὴ στὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας –Αὐστροουγγαρία, Ρωσία, Πρωσσία, Γαλλία, Ἀγγλία- τὴν ὥρα ποὺ συνεδρίαζαν στὸ Λάυμπαχ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1820 καὶ εἶχαν ἤδη ἀποφασίσει τὴν ἔνοπλη καταστολὴ τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων στὴ Νεάπολη καὶ στὸ Πεδεμόντιο. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση καταδικάστηκε μὲν ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Συμμαχία ἀλλὰ δὲν ἀποφασίσθηκε δὲ ἡ ἐπέμβαση τῶν στρατευμάτων της, ὅπως εἶχε ἀποφασισθεῖ σὲ ἄλλες ἐπαναστάσεις καθὼς καὶ ἡ ἀπόφαση τήρησης αὐστηρῆς οὐδετερότητας ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ὑπῆρξαν καθοριστικὰ γιὰ τὴν εὐνοϊκὴ ἐξέλιξη τοῦ Ἀγώνα. Ὅλα αὐτὰ ἐπιτεύχθηκαν σὲ ἕνα μεγάλο βαθμὸ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Καποδίστρια, ὑπουργοῦ ἐξωτερικῶν τότε τῆς Ρωσίας.

Τὸ ἑλληνικὸ ζήτημα θὰ συνέχιζε νὰ ἀπασχολεῖ τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ στὸ Συνέδριο τῆς Βερόνας τὸ 1822. Οἱ νίκες, ὅμως, τῶν Ἑλλήνων θὰ προκαλοῦσαν τὴ μεταστροφὴ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Εὐρώπης μὲ πρωτεργάτη τὴν Ἀγγλία καὶ τὸν ὑπουργὸ ἐξωτερικῶν της Γεώργιο Κάνιγκ. Ἡ ἀλλαγὴ τῆς στάσης τῆς Ἀγγλίας ἀπέναντι στοὺς Ἕλληνες ἔφερε στὸ φῶς ἀνταγωνισμοὺς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, γιὰ τὸ ποιὰ θὰ κερδίσει περισσότερα ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους, ποὺ διαγραφόταν ἀμυδρὰ στὸν ὁρίζοντα.

Γρήγορα οἱ Ἄγγλοι -ἐπωφελούμενοι ἀπὸ τὴν ἀντιφατικὴ γαλλικὴ πολιτικὴ καὶ τὴν ἀποτυχία τοῦ Τσάρου νὰ παρουσιασθεῖ ἀντάξιος τῶν προσδοκιῶν τῶν ὁμόδοξων Ἑλλήνων- κέρδισαν ἔδαφος στὴ συνείδηση τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν. Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1825, ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Ζακύνθου, δηλαδὴ τὸ Ἀγγλικὸ Κόμμα, ἔστειλε στοὺς Ἕλληνες πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς νὰ ὑπογράψουν ἕνα κείμενο ἑλληνικῆς ἔκκλησης πρὸς τὴν Ἀγγλικὴ κυβέρνηση γιὰ τὴν ἐγκαθίδρυση ἀγγλικοῦ προτεκτοράτου. Τὸ κείμενο αὐτό, ἀφοῦ ὑπογράφτηκε ἀπὸ στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικούς, ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὸ Βουλευτικὸ καὶ Νομοτελιστικό, στάλθηκε στὸ Λονδίνο καὶ ἔμεινε γνωστὸ ὡς «Πράξη Ὑποτέλειας» ἢ «Πράξη Ὑποταγῆς». Ἡ ἄρνηση τοῦ Κάνιγκ νὰ δεχθεῖ τὸ

κείμενο αὐτὸ ἔκανε τοὺς Ἕλληνες νὰ ζητήσουν τὴν ἀπόλυτη ἀνεξαρτησία τους. Συγχρόνως, δὲν ἀποτέλεσε ἐμπόδιο γιὰ τὴ χορήγηση δύο δανείων ἀπὸ ἀγγλικὲς τράπεζες μὲ ἐπαχθεῖς ὅρους, ὑποθήκευση τῶν «ἐθνικῶν κτημάτων», ἐνῶ ἕνα μικρὸ μέρος τῶν δανείων αὐτῶν ἔφτασαν στὰ ταμεῖα τῶν ἑλληνικῶν κυβερνήσεων. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοὺς παρακρατήθηκε γιὰ τόκους, προμήθειες καὶ ἄλλες δαπάνες. Τὸ ἔθνος ἀποκτοῦσε προστάτες ποὺ γιὰ τὸ μόνο ποὺ ἐνδιαφέρονταν ἦταν γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς ἀποπληρωμῆς τῶν δανείων[9]!!!

Τὸ 1826, ὑπογράφεται στὴν Πετρούπολη ἕνα πρωτόκολλο, ποὺ ἀποτέλεσε τὴν οὐσιαστικὴ κατάλυση τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Ἦταν τὸ πρῶτο ἐπίσημο διπλωματικὸ ἔγγραφο, ποὺ ἀναγνώριζε πολιτικὴ ὕπαρξη στὴν Ἑλλάδα ἀνάμεσα στὰ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης. Τέλος στὸ στρατιωτικὸ πεδίο πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου (1827). Ἐκεῖ ὁ στόλος τῶν Μεγάλων Δυνάμεων νίκησε ἐκείνου τῶν Τουρκοαιγυπτίων σώζοντας ὁλοκληρωτικὰ τὴν ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση ποὺ κινδύνευε νὰ χαθεῖ μετὰ ἀπὸ ἑπτὰ χρόνια μεγάλων καὶ ἄνισων ἀγώνων ἔναντι τῶν Τούρκων σὲ στρατιωτικὸ ἐπίπεδο ἀλλὰ καὶ τῶν Εὐρωπαίων σὲ διπλωματικό.

Ἐν κατακλείδι, μέσα ἀπὸ τὴ συνοπτικὴ αὐτὴ μελέτη ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι, ὅταν οἱ Ἕλληνες ξεκίνησαν τὸν Ἀγώνα γιὰ τὴν Ἐλευθερία τοὺς ὅλες οἱ συνθῆκες ἦταν δυσμενεῖς. Ἔπρεπε νὰ παλέψουν σκληρά. Κανεὶς δὲν πίστευε ὅτι θὰ τὰ καταφέρουν. Ὅλοι θεωροῦσαν ὅτι γρήγορα θὰ ἐρχόταν ἡ συντριβή τους. Δὲν ἦταν λίγες οἱ φορὲς ποὺ κινδύνεψε νὰ χαθεῖ ὁ ἀγώνας τους. Πίστεψαν, ὅμως, στὸ στόχο τους, ξεπέρασαν κάθε προσδοκία καὶ τὰ κατάφεραν. Τὴν πίστη τοὺς αὐτὴ τὴ συνοψίζει ἡ φράση τοῦ Κολοκοτρώνη: «Ὁ Θεὸς ὑπέγραψε τὴν ἐλευθερία τῆς πατρίδος, καὶ δὲν παίρνει πίσω τὴν ὑπογραφή του».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Dakin, D., Ἡ ἐνοποίηση τῆς Ἑλλάδας, 1770-1923, μτφρ. Α. Ξανθόπουλος, Ἀθήνα, Μ.Ι.Ε.Τ.2009[6].
- Βακαλόπουλου, Ἀπ., «Ὁ ἑλληνισμὸς τῆς διασπορᾶς», Ἱστορία τοὺς Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τ. ΙΑ' Ἀθήνα, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν 1975, σσ.231-243.
- Γιαννόπουλου, Γ. «Ἡ Διπλωματία: Εὐρωπαϊκοὶ ἀνταγωνισμοὶ καὶ ἵδρυση ἑλληνικοῦ κράτους», Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ 1770-2000, τ.3, Ἀθήνα, Ἑλληνικὰ Γράμματα 2003, σσ.247-266
- Δημαρά, Κ.Θ., «Τὸ σχῆμα τοῦ Διαφωτισμοῦ», Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τ.ΙΑ', Ἀθήνα, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν 1975, σσ.328-359

[9] Γ. Γιαννόπουλου, «Η Διπλωματία: Ευρωπαϊκοί ανταγωνισμοί και ίδρυση ελληνικού κράτους», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού* 1770-2000, τ.3, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα 2003, σσ.247-266.

- Δρούλια, Λ. «Ὁ Φιλελληνισμός: Φιλελεύθερο καὶ ριζοσπαστικὸ πολιτικὸ κίνημα», Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ 1770-2000, τ.3, Ἀθήνα, Ἑλληνικὰ Γράμματα 2003, σσ.267-286
- Δρούλια, Λ. «Στροφὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐνδιαφέροντος πρὸς τὸν ἑλληνισμό», Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τ. ΙΑ', Ἀθήνα, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν 1975, σσ.360-365.
- Ἠλιοῦ Φ. «Νεοελληνικὸς Διαφωτισμός: Ἡ νεωτερικὴ πρόταση», Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ 1770-2000, τ.2, Ἀθήνα, Ἑλληνικὰ Γράμματα 2003,σσ.9-26
- Κατσιαρδὴ-Hering Ὀ., «Ἡ ἑλληνικὴ Διασπορά: Τὸ ἐμπόριο ὡς γενικευμένη ἐθνικὴ ἐξειδίκευση», Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ 1770-2000, τ.1, Ἀθήνα, Ἑλληνικὰ Γράμματα 2003, σσ.87-112
- Κιτρομηλίδη Π., «Ἡ πολιτικὴ σκέψη τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ: Ἡ νεωτερικὴ πρόκληση», Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ 1770-2000, τ.2, Ἀθήνα, Ἑλληνικὰ Γράμματα 2003, σσ.27-38
- Μαργαρίτη, Γ. κ.α., Ἑλληνικὴ Ἱστορία, τ. Γ', Νεότερη καὶ σύγχρονη ἑλληνικὴ ἱστορία, Πάτρα, ΕΑΠ, 1999
- Παναγιωτόπουλου, Β., «Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία: Ὀργανωτικὲς προϋποθέσεις τῆς ἐθνικῆς Ἐπανάστασης», Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ 1770-2000, τ.3, Ἀθήνα, Ἑλληνικὰ Γράμματα 2003, σσ.9-32.